

В. А. Фадєєв,
аспірант, Державна установа "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9795-0162>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.5.217

АНАЛІЗ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

V. Fadieiev,
Postgraduate student, State Organization "Institute Of Market And Economic&Ecological Researches of the National
Academy of Sciences of Ukraine"

ANALYSIS OF LEGISLATIVE FRAMEWORK FOR THE IMPLEMENTATION OF STATE REGIONAL POLICY IN THE CONTEXT OF STRATEGIC ECONOMIC DEVELOPMENT

Стаття присвячена аналізу сучасного стану інституціонального забезпечення реалізації державної регіональної політики, визначенню достатності рівня забезпечення для інтенсифікації регіонального розвитку, зокрема на базовому рівні самоврядування, та необхідності уточнення і вдосконалення засад регіонального розвитку в Україні. Розглянуто узгодженість напрямків реалізації державної регіональної політики між собою та ієрархічну підпорядкованість стратегічної документації регіональної політики, планів заходів з впровадження рішень регіонального розвитку та механізмів їх реалізації в територіально-господарських системах. Обґрунтовано необхідність вдосконалення, уточнення та впорядкування інституціонального забезпечення з метою інтенсифікації регіонального розвитку, зокрема на локальному рівні. Визначено основні суттєві перешкоди на шляху реалізації державної регіональної політики та запропоновано напрями реформування та вдосконалення системи інституціонального забезпечення стратегічного розвитку.

The paper is dedicated to analysis of current state of legislative framework of State regional policy implementation. Ukrainian regions need to intensify process of economic development for increase quality of people's life. Implementation of state regional policy is conducted in two main directions, socio-economic development and spatial development (urban planning), that are not corresponded and don't empowered whole process of regional development. The main purpose of this research is finding of hidden potential for improve current state of legislative framework, that might to made both main processes of state regional policy implementation corresponding each other, more quick and profitable. Overview of existing research by Ukrainian scientists demonstrate that the problem of implementing regional policy is relevant and requires an urgent solution in the short term. Nevertheless, implementing modern European approach to regional development processes, the current state of development Ukrainian's regions stayed low, and problem unsolved. Integration in the EU required from Ukraine performing relevant reforms and quick changes for synchronizing of

national laws of Ukrainian with European ones. However quick changes must be smart, specific and useful that could increase qualitative and quantitative indicators of development, that need a scientific support. Also reforms have to consider current state of growth and capable of changing of Ukrainian regions, and other aspects such as human resources, natural resources, industrial and environmental characters of certain territories. Analysis shows, that urban planning system of Ukraine does not significantly changed from the Soviet times and looks not relevant to modern conditions. In that time European system of strategic regional development continuing the developing and using of modern approaches for finding new ways to improve economic condition based on sustainable development goals and current results. This situation requires fast and specific actions for intensifying economic growth and defending the national interests of Ukraine. In conclusion author gives recommendations about enhancing and adjusting of legislative framework based on the research.

Ключові слова: регіональна політика, регіональний економічний розвиток, стратегія, просторовий розвиток, містобудівне планування, регіон, територіальна громада, територіально-господарська система.

Key words: regional policy, regional economic development, strategy, spatial development, urban planning, region, local community, territorial-economy system.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасний стан економічного розвитку регіонів України характеризується великою чисельністю диспропорцій, що підсилюються нерівномірним розподіленням природних ресурсів, промислових підприємств та населення працездатного віку, що частково викликані бойовими діями, а також недостатньою організаційною та фінансово-економічною спроможністю органів місцевого самоврядування територіальних громад до розвитку територій в межах яких виконуються владні повноваження. Разом з тим динамічні зміни у законодавстві часом мають перманентний характер, але не сприяють інтенсифікації регіонального розвитку та не пропонують функціональних механізмів та інструментів розвитку. Зміни у адміністративно-територіальному устрої та зміни у розподіленні повноважень між рівнями влади докорінно змінюють ландшафт регіонального розвитку та формують нові виклики, які в свою чергу вимагають відповідних змін у законодавстві. В свою чергу від організаційної спроможності органів місцевої влади та узгодженості дій всієї владної вертикалі залежить не лише результативність реалізації державної регіональної політики та ефективність використання території, а й добробут та якість життя населення територіальних громад усієї України, забезпечення якого є основною метою діяльності органів місцевого самоврядування. Однак на сучасному етапі реалізація державної регіо-

нальної політики виглядає недостатньо результативною, про що свідчать періодичні зміни що вносяться до стратегічних документів, відсутність оприлюднених звітів про виконання стратегій минулих періодів

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розгляду різних аспектів реалізації державної регіональної політики в різні часи були присвячені праці видатних українських вчених Б.В. Буркинського, В.М. Геєця, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього та інших. Враховуючі всеосяжність поняття регіонального розвитку різні напрямки реалізації політики розглядалися вченими економістами, зокрема такими як: О.І. Лайко, І.З. Сторонянська, В. Кравців, І.Р. Залуцький, М.П. Бутко, О.І. Шкуратов, економіко-географами Є.О. Маруняк, Ю.М. Палеха, та іншими. Особлива увага аспектам просторового розвитку в контексті реалізації регіональної політики та їх взаємозв'язку з показниками економічного зростання приділяється в працях Є.О. Маруняк, І.З. Сторонянської, Ю.М. Палехи.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є аналіз сучасного стану інституціонального забезпечення регіонального розвитку з метою визначення потенціалу його вдосконалення та уточнення, що на дозволить прискорити реалізацію державної регіональної політики та підвищити результативність реалізації. Одним з важливих завдань є визна-

чення напрямів та шляхів вдосконалення та уточнення інституціонального забезпечення та прогнозування ефекту до якого мають призвести якісні зміни у інституціональному середовищі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ключові завдання державної регіональної політики, засади якої визначені Законом [1], полягають у створенні умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів. Разом з тим визначається необхідність забезпечення соціальної та економічної єдності регіонів, покращення якості життя населення країни, забезпечення безпечних умов існування, дотримання соціальних стандартів, що гарантовані державою, для кожного громадянина незалежно від його місця проживання. В свою чергу державна регіональна політика передбачає необхідність узгоджених дій органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади всіх рівнів та їх посадових осіб. Політика складається з системи цілей та плану заходів з їх забезпечення з метою забезпечення високого рівня якості життя населення з урахуванням широкого кола аспектів, які стосуються різноманітних проявів неоднорідності та унікальних рис регіонів та територій. В свою чергу неоднорідність має прояв у диспропорційному розподіленні природних ресурсів, обмежень щодо екологічної ємності та провадження господарської діяльності, особливостей географічного розташування, соціально-демографічних чинників розвитку, етнічно-культурної ідентичності та поточного стану розвитку територій. В свою чергу регіональний розвиток має відбуватись у декількох вимірах одночасно та, в ідеальному вигляді, забезпечувати підсилення розвитку у кожному з вимірів за рахунок розвитку в іншому. Основними напрямками розвитку на локальному та регіональному рівнях в контексті реалізації державної регіональної політики є соціально-економічний розвиток та просторовий розвиток, які мають забезпечуватись відповідною стратегічною і програмно-плановою документацією розвитку та містобудівною документацією.

Таким чином впливає необхідність забезпечення балансу між різними напрямками регіонального розвитку (збалансованість) та залучення регіонів та територіальних утворень у єдину систему (забезпечення єдності) з урахуванням різноманітності та неоднорідності регіонів. При цьому Законом [1] визначається що документація державної регіональної політики за рівнями поділяється на стратегічну документацію та документацію з реалізації політики, яка представлена планами дій з виконання стратегічної документації, а розроблення документації має відбуватися з використанням територіально-орієнтованого підходу [1, ст. 11¹]. Також зазначається що документи стратегічного планування та плани дій з їх виконання повинні бути узгодженими з відповідною містобудівною документацією [1, ст. 7], однак у контексті соціально-економічного розвитку на регіональному та локальному рівнях містобудівна документація має слугувати механізмом виконання стратегічних рішень на території. Для прикладу призначення генерального плану населеного пункту визначається зако-

ном як для обґрунтування довгострокової стратегії планування та забудови території населеного пункту [2, ст. 17].

Проте, не зважаючи на вимоги Закону, у державній стратегії 3 не міститься відомостей щодо узгодження з містобудівною документацією відповідного рівня, а саме з Генеральною Схемою 4, яка є основним видом містобудівної документації на державному рівні та в свою чергу визначає узгодженість аспектів розвитку населених пунктів та прилеглих територій (соціального, економічного, містобудівного, екологічного) як основні недоліки функціонування системи розселення України. Стратегічна документація в свою чергу має розроблюватись відповідно до визначених напрямків регіонального розвитку та у відповідності до державних прогнозів та планів регіонального розвитку [1, ст. 7]. Таким чином на нашу думку, містобудівна документація (документація з просторового розвитку та використання території) не розглядаються Законом [1] як механізм реалізації державної політики, а певним чином дублює рішення щодо використання території, та окрім цього, наголошується на необхідності узгодження стратегічної документації саме з містобудівною документацією, що свідчить не лише про відсутність узгодженості між напрямками розвитку, а на наявність про суттєву розчленованість між ними, яка має прояв у тому що стратегічні рішення щодо використання території розробляються у обох видах документації, а узгодження відповідно до закону має відбуватися у односторонньому порядку, що у свою чергу не відбувається.

Можна передбачити, що пріоритетність містобудівної документації ймовірно обґрунтована вимогами щодо строків дії документації, оскільки містобудівна документація діє безстроково [2, ст. 161, 17]. та підлягає лише актуалізації з можливістю внесення змін, а стратегія розробляється кожні 7 років [1, ст. 8]. Але таке положення ускладнює дотримання принципів субсидіарності та інтегрованого розвитку що також проголошені Законом. Також містобудівна документація має містити проектні рішення, які у свою чергу мають створювати умови для реалізації стратегічних рішень соціально-економічного розвитку, але замість цього відповідно до законодавства проектні рішення мають дублювати стратегічні рішення щодо використання території. За відсутності проектних рішень, містобудівна документація може перетворитись на суто адміністративно-обліковий документ, що призначений встановлювати межі територіальних утворень та визначати призначення земельних ділянок, що робить узгодження з ним стратегічної документації розвитку недоречним та не має сенсу.

На нашу думку процес реалізації державної регіональної політики доцільно розглядати як сукупність взаємопов'язаних напрямків регіонального розвитку основними з яких є соціально-економічний та просторовий розвиток, які у свою чергу мають утворювати синергетичний та кумулятивний ефект при впровадженні. Зазначені ефекти виникатимуть при забезпеченні узгодженого взаємозалежного зв'язку документації основних напрямів розвитку та дій щодо їх впровадження які

у філософському контексті можна розглядати як співвідношення категорій змісту та форми. На локальному рівні це спостерігатиметься в процесі розвитку територіально-господарських систем, що потребуватиме від органу місцевого самоврядування прийняття узгоджених рішень щодо стратегічного розвитку та містобудівного планування з метою підвищення результативності використання території та забезпечення умов діяльності суб'єктів господарювання. Змістом територіально-господарської системи виступатиме сукупність суб'єктів господарювання [5], а їх територіальна організація, логістичні та інфраструктурні зв'язки при цьому виконуватимуть функцію форми. Таким чином кількісний та якісний розвиток змісту викликати не обходиться відповідних змін та розвитку форми, зокрема організації та відносин системи, що мають забезпечуватися містобудівною документацією відповідного рівня. Подібні ознаки такого співвідношення спостерігаються лише на організаційно-методичному рівні забезпечення просторового розвитку у Порядку розроблення містобудівної документації [6], але навіть у порядку не визначається порядок, строки та послідовність взаємоузгодження. Слід зауважити, що розробка стратегічних документів розвитку має відбуватися з врахуванням наявних екологічних обмежень території, а брак інфраструктури та логістичних зв'язків має бути врахований, але, в залежності від стратегічних цілей. В тому числі такий брак може розцінюватися як потенціал зростання та завдання просторового розвитку.

Норма щодо можливості внесення змін до містобудівної документації на підставі змін масштабу та напрямків розвитку населеного пункту або необхідності реалізації інвестиційних проектів, встановлена Порядком [6] підтверджує думку щодо співвідношення та зв'язку напрямків розвитку та надає ознак збалансованості системі реалізації державної регіональної політики на місцевому рівні, але на наш погляд збалансована реалізація державної регіональної політики має суттєве значення у контексті стратегічного економічного розвитку та має буди врахована саме на інституціональному рівні.

На нашу думку документація стратегічного розвитку та містобудівна документація мають знаходитись у стані перманентної взаємодії та взаємозалежності, оскільки просторовий розвиток є напрямком стратегічного розвитку та має базуватись на рішеннях довгострокового розвитку та використання території, які в свою чергу мають бути орієнтованими на максимально результативне задоволення потреб громади у забезпеченні соціально-економічного розвитку та сприяти підвищенню якості життя населення. При цьому імперативне значення повинні мати саме документи стратегічного розвитку, які мають розроблятися на строк достатній для реалізації стратегічних рішень з врахуванням строку коригування підпорядкованої та узгодженої документації, а документація просторового розвитку повинна забезпечувати умови для реалізації стратегічних рішень на території здійснення владних повноважень відповідного органу місцевого самоврядування та обґрунтовувати підходи щодо їх реалізації. При цьому мають бути вдосконалені механізми розроблення та

Таблиця 1. Співвідношення документації стратегічного розвитку та містобудівної документації

Документація стратегічного розвитку	Містобудівна документація
Державна стратегія регіонального розвитку	Генеральна Схема планування України
Стратегія розвитку регіону (області)	Схема планування території області Схема планування території району Схема планування частини території
Стратегія розвитку територіальної громади	Комплексний план просторового розвитку території територіальної громади Генеральний план населеного пункту

Джерело: розроблено автором.

погодження стратегічної документації та планів заходів щодо її реалізації.

На думку автора містобудівна документація не має мати імперативного значення при реалізації державної регіональної політики, ще й тому як не встановлюється чітких вимог щодо наявності економічного розділу та його змісту у складі текстових матеріалів, що не надає містобудівній документації економічного сенсу. На рівні методичного забезпечення державними будівельними нормами передбачено що текстові матеріали мають містити лише пропозиції щодо розвитку території та основних показників соціального та демографічного розвитку, розвитку рекреаційно-курортних об'єктів, тощо. Проте Порядком розроблення не встановлено необхідність наявності економіста у складі авторського колективу розробників містобудівної документації, та не визначено необхідність участі економіста при розробці завдання на проектування. Однак концепція інтегрованого розвитку відповідно до порядку [7], розробляється на необмежений строк з виділенням завдань на розрахунковий строк 10—20 років, має містити зокрема аналіз ситуації, стратегічні та оперативні цілі розвитку громади, та за необхідності може враховувати положення документації стратегічного планування, що розроблялася раніше. Таким чином на організаційно-методичному рівні відбувається дублювання вимог щодо документації стратегічного розвитку. У законодавстві щодо державної регіональної політики [1] концепція не входить до переліку документів стратегічного розвитку, а законодавство у сфері містобудівної діяльності визначає концепцію як документ стратегічного планування. Зазначена ситуація додатково свідчить про суттєву розчленованість та неузгодженість процесу реалізації державної регіональної політики, що потребує коригування.

Окремо слід приділити увагу кваліфікаційним вимогам авторів документації, станом на час написання статті вимоги щодо наявності кваліфікованих виконавців зазначаються лише для архітектора, який повинен мати кваліфікаційний сертифікат та інженера землевпорядника щодо кваліфікації якого висуваються також чіткі вимоги [6], проте при розробці комплексного плану просторового розвитку територіальної громади вимоги щодо

кваліфікації висуваються лише для землевпорядника. Такий підхід не відповідає актуальним потребам та поточному рівню розвитку економіки регіонів та територіальних громад України, та потребує термінового коригування у короткостроковій перспективі.

Також слід розглянути основні види містобудівної документації по кожному з рівнів розвитку зазначені у таблиці 1. Так генеральна схема, яка є основним видом містобудівної документації потребує оновлення оскільки розрахунковий термін впровадження проектних рішень спливає у 2020 році, ключові її положення потребують суттєвого коригування а склад та зміст не відповідають сучасним вимогам [8]. При цьому матеріали Генеральної схеми не знаходяться та не знаходились у вільному доступі. Цілковито аналогічна ситуація спостерігається на регіональному та субрегіональному рівнях зі схемами планування областей та адміністративних районів. Наприклад схема планування території Одеської області затверджена рішенням Одеської обласної ради у 2013 році [9] та після цього не актуалізувалася. Проте на підставі матеріалів схеми планування території області розробляється містобудівна документація на субрегіональному та місцевому рівні [9], які мають обов'язково враховувати положення містобудівної документації більш високого рівня. Але реформування адміністративно-територіального устрою на базовому та субрегіональному рівнях призвело до зміни меж територіальних громад та утворення адміністративних районів у новій конфігурації [10], що у свою чергу зробило неактуальними схеми планування територій районів, проте дію яких досі не скасовано, тобто вони є чинною містобудівною документацією, враховуючи положення якої продовжують розроблюватися генеральні плани населених пунктів та інша містобудівна документація. На місцевому рівні основним видом містобудівною документації є комплексний план просторового розвитку територіальної громади, але станом на час написання статті інформації щодо затвердження жодного комплексного плану не оприлюднено.

Таким чином основними проблемами регіонального розвитку на рівні інституціонального забезпечення є:

- некоректна підпорядкованість документації розвитку;
- відсутність взаємної узгодженості між різними видами документації;
- дублювання стратегічних рішень у двох типів документації;
- застарілість та неактуальність містобудівної документації на державному, регіональному і субрегіональному рівнях;
- відсутність основного виду містобудівної документації на місцевому рівні;
- відсутність вимог щодо наявності економіста у складі авторського колективу розробників містобудівної документації;
- розчленованість процесу регіонального розвитку через невпорядкований взаємозв'язок між документацією стратегічного розвитку та містобудівною документацією.

Як вже зазначалося, попри вимоги закону щодо необхідності узгодження, державна стратегія не містить

інформації щодо узгодження та врахування положень генеральної схеми планування. Аналіз положень стратегії Одеської області також демонструє відсутність узгодження рішень та врахування положень схеми планування Одеської області. Це також свідчить що засади визначені Законом не працюють на державному та регіональному рівнях, або не можуть бути виконані.

Однією з можливих причин, як зазначається у сучасних дослідженнях [11], що призводять до недосконалості системи реалізації державної регіональної політики, зокрема у частині просторового планування є те що сучасна система містобудівної документації України успадкована від радянських часів та не зазнала суттєвих змін, ані у порядку розроблення ані у термінологічному апараті, в якому досі не визначено та не закріплено поняття просторового розвитку.

Наступною причиною на думку автора є те, що імплементація у нормативно-правову систему України нормативних документів Європейського союзу повинна відбуватись з врахуванням поточних умов, з адаптацією до стану і цілей розвитку об'єкту та здатності суб'єктів регіонального розвитку щодо змін, чого наразі не відбувається. Застосування досконалих підходів, які є ефективними у країнах Європейського союзу не призводить до розвитку регіонів України, та ускладнює процес визначення пріоритетів розвитку, особливо на локальному рівні, що у світі євроінтеграційних процесів потребує впровадження наукового супроводу [12]. Це зумовлено тим, що Європейський ландшафт регіонального розвитку формувалася поступово шляхом еволюції протягом кількох десятиріч, що на сучасному етапі розвитку вимагає необхідності пошуку прихованого потенціалу економічного та соціального розвитку через вдосконалення процедур та форм взаємодії, деталізацію критеріїв оцінювання і звітності та високий рівень регулювання та бюрократизації. Однак на теренах Європейського союзу також спостерігаються рішення щодо впорядкування та узгодження напрямів регіонального розвитку та подолання так званої "діхотомії" [12, 13]. Це може свідчити про певну циклічність процесу розвитку навіть у країнах з більш високим рівнем економічного розвитку та містобудівного освоєння території і необхідність періодичної планованої та економічно обгрунтованої зміни пріоритетів регіонального розвитку, що полягатиме у зміні послідовності планування і впровадження заходів розвитку. Інтенсифікація стратегічного соціально-економічного розвитку (змісту) створює потенціал та формулює завдання для просторового розвитку, а розвиток та вдосконалення структури та територіально-просторової композиції (форми) утворює потенціал для соціально-економічного розвитку. У різні проміжки часу розвиток змісту і форми є і причиною і наслідком розвитку, але використання такої діалектичності може бути результативним за умови ретельного визначення цілей і пріоритетів та комплексного планування регіонального розвитку.

Встановлення норми щодо пріоритетності рішень містобудівної документації як домінуючої по відношенню до документації стратегічного розвитку відповідного рівня мало б сенс за умови високого рівня економічного розвитку та відповідно високого рівня містобудівного освоєння території і вичерпання, значною мірою,

потенціалу регіонального економічного розвитку в певний період часу. У протилежному випадку таке положення буде ускладнювати впровадження стратегій та програмно-планових документів економічного розвитку та відповідно стримувати економічне зростання, в тому числі й на локальному рівні. Процес економічного розвитку має прояв перманентних змін об'єкту розвитку у тому числі внаслідок господарської діяльності та впливу з боку суб'єктів розвитку, що у позитивному напрямку матиме прояв ознак економічного зростання у вигляді збільшення кількісних та поліпшення якісних показників. Окрім цього зростання та якісні зміни об'єкту розвитку вимагатимуть трансформації суб'єкту та характеру відносин. Таким чином проектні та планувальні рішення містобудівної документації мають корелюватись зі стратегічними рішеннями розвитку та створювати умови для реалізації регіональної політики. В свою чергу стратегічна документація що розробляється має враховувати умови що вже створені, або заплановані, затвердженою документацією з просторового розвитку та спиратись на них, з врахуванням запланованого строку виконання, при розробці стратегічних рішень розвитку. За таких умов доцільно встановлювати однакові строки дії для документації обох видів, та релевантні значення розрахункових періодів для стратегічної та містобудівної документації, що спрощуватиме моніторинг виконання, який у свою чергу теж має бути узгоджений. Також доцільно щоб стратегічна документація містила у своєму складі узгоджені положення щодо розробки, або коригування відповідної містобудівної документації. Особливу увагу слід приділити розробці містобудівної документації на місцевому рівні, а саме комплексних планів просторового розвитку територіальних громад як новому виду документації, що передбачає інтегрований підхід до планування використання території та після затвердження зумовлюватиме розробку інших видів містобудівної документації. Як зазначалося раніше відповідно до порядку б розробка комплексних планів має відбуватись відповідно до завдання на проектування або концепції інтегрованого просторового розвитку (за наявності, тобто не обов'язково) та не вимагає наявності стратегії як такої, оскільки концепція має містити всі необхідні засади інтегрованого просторового розвитку, але при цьому у якості вихідних даних мають бути враховані стратегічні та операційні цілі регіональної стратегії розвитку що стосуються території відповідної громади. Таким чином документ, що розробляється робочою групою виконавчого органу відповідного органу місцевого самоврядування (завданням на проектування або концепцією) має визначати майбутнє територіальної громади та ключові засади розвитку території без обов'язкових вимог щодо наявності економіста у складі авторів. Така ситуація може призвести до виникнення необхідності внесення суттєвих змін до містобудівної документації або до суттєвого негативного впливу на інтенсивність розвитку на локальному рівні та до конфліктів всередині громади у майбутньому.

Окремо слід зауважити, що розроблення комплексних планів за відсутності (або не актуальності) схем планування територій областей та адміністративних районів також не виглядає доцільним та обгрунтованим,

оскільки порушуються базові принципи та ієрархія розробки містобудівної документації. Документація різних рівнів має містити рішення відповідного рівня, враховувати засади документації вищих рівнів (яка станом на час написання статті є неактуальною) та створювати умови для можливості деталізації та уточнення таких рішень при розробці документації нижчих рівнів. Тобто сукупність детальних планів території не може замінити генеральний план населеного пункту та забезпечити його комплексний збалансований розвиток, а сукупність комплексних планів всіх громад району або області не зможуть замінити схему планування території районів та областей. Теж саме стосується й документації стратегічного розвитку для якої також передбачено необхідність вертикального узгодження з документацією більш високого рівня.

Враховуючи недостатній стан освоєння містобудівного освоєння території та високий потенціал економічного розвитку регіонів України з точки зору можливостей щодо використання природних та територіальних ресурсів, процес планування повинен відбуватись системно та пов'язувати цілі соціально-економічного розвитку територіальних громад з цілями розвитку територій [14] охоплюючи при цьому широке коло заінтересованих сторін. На думку автора дисбаланс, розчленованість та недостатня узгодженість на інституціональному рівні між напрямками соціально-економічного та просторового розвитку суттєво ускладнює реалізацію державної регіональної політики та робить неможливим інтенсифікацію стратегічного регіонального розвитку. Такий стан речей додатково ускладнюється введенням нових видів документації, які мають регулювати процес відновлення у повоєнний період, а виділення планів відновлення в окрему категорію що не потребує узгодження, проведення стратегічної екологічної оцінки та експертного обговорення може призвести до значного дисонансу та колапсу розвитку.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВИДК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

На думку автора інституціональне забезпечення системи реалізації державної регіональної політики в існуючому вигляді потребує перегляду, вдосконалення та уточнення з метою підвищення результативності, взаємної узгодженості та підвищення точності реалізації стратегічних рішень. Система містобудівної документації має бути інтегрована до системи реалізації державної регіональної політики як в частині розроблення документації просторового розвитку так і у частині контролю її виконання. Це обумовлюється тим, що документація з просторового розвитку має створювати умови для впровадження стратегічних рішень розвитку, забезпечувати результативне функціонування об'єктів розвитку та реалізацію державної регіональної політики. При цьому стратегія розвитку територій територіальних громад та регіонів повинна перед усім базуватись на довгостроковому баченні розвитку, що має охоплювати період часу, який буде достатнім для розвитку і діяльності декількох поколінь та відповідно забезпечить можливість виконання дійсно стратегічних рішень розвитку. Наявність довгостроко-

вого бачення розвитку та необмеженого строку дії стратегії допоможе дотримуватись завданого напрямку та синхронізувати процеси виконання, моніторингу та актуалізації стратегічної та містобудівної документації. Також є важливим щоб рішення просторового розвитку та містобудівного освоєння території були саме інструментами виконання стратегічних рішень регіонального розвитку, а стратегія при цьому мала б імперативне значення відповідно до усіх інших документів, знаходячись з ними у стані перманентного двостороннього зв'язку задля забезпечення можливості врахування зворотного зв'язку при реалізації рішень та врахуванні широкого кола приватних, громадських та державних інтересів, а також екологічних обмежень та поточного стану навколишнього природного середовища. В свою чергу концепція інтегрованого просторового розвитку має бути інтегрована у стратегію у вигляді окремого розділу та містити необхідні аспекти для забезпечення зв'язку стратегії з документацією просторового розвитку. З метою забезпечення цілісності та дотримання вимог щодо стратегічного економічного розвитку на місцевому рівні доцільно запровадити процедуру врахування державних інтересів при розробці стратегії розвитку, на кшталт аналогічної процедури що здійснюється при початку розроблення містобудівної документації, у вигляді отримання державних вимог щодо проектування та проведення стратегічної екологічної оцінки, що передбачає необхідність врахування державних інтересів та погодження обсягу стратегічної екологічної оцінки, але з тією різницею що такі вимоги повинні надаватись органом виконавчої влади що реалізує політику у сфері економічного та соціально-економічного розвитку. В свою чергу розробка стратегій повинна здійснюватись органами місцевого самоврядування з залученням громадськості, бенефіціарів та потенційних інвесторів, науковців та фахівців з економічного розвитку, які мають сформулювати та обґрунтувати напрями розвитку та забезпечити розгляд широкого кола альтернатив. Оскільки на локальному рівні фахівців необхідного рівня кваліфікації може бракувати доцільно залучати до співпраці заклади вищої освіти та наукові установи, які й досі мають науковий потенціал, який може використовуватись для розробки стратегічних документів, рецензування та проведення експертизи. Також важливо щоб ініціатива щодо розвитку підіймалась з локального рівня до вищих рівнів, а рішення щодо забезпечення умов розвитку створювалися та спускалися з вищих рівнів до рівня на якому мають впроваджуватись, що відповідатиме принципу субсидіарності. В свою чергу проведення експертизи стратегічної документації на регіональному та локальному рівнях науковими установами мало б забезпечити врахування у стратегії всіх зазначених вище аспектів та забезпечити стійкий фундамент реалізації державної регіональної політики на регіональному та місцевому рівнях. Таким чином інституціональне забезпечення реалізації державної регіональної політики потребує вдосконалення та уточнення для забезпечення ґрунтовних умов для стратегічного розвитку, а система реалізації державної регіональної політики потребує реорганізації та вдосконалення.

Література:

1. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/156-19> (дата звернення: 14.02.2025).
2. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. Дата оновлення: 09.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3038-17> (дата звернення: 13.02.2025).
3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. Дата оновлення: 22.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/695-2020-п#Text> (дата звернення: 15.02.2025).
4. Про Генеральну схему планування території України: Закон України від 07.02.2002 № 3059-III. Дата оновлення: 18.11.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3059-14> (дата звернення: 15.02.2025).
5. Фадєєв В.А. Сутність та зміст поняття територіально-господарська система в контексті реалізації державної регіональної політики на базовому рівні. Інвестиції: практика та досвід. 2025. № 4. С. 188—194. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.4.188> (дата звернення: 21.02.2025).
6. Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.09.2021 № 926. Дата оновлення: 11.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/926-2021-п#Text> (дата звернення: 16.02.2025).
7. Про затвердження Порядку формування Концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади: Наказ Міністерства розвитку громад та територій від 22.09.2022 № 172. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1421-22> (дата звернення: 13.02.2025).
8. Палеха Ю.М. Нова редакція генеральної схеми планування території України — стратегія інтеграції України у європейський простір. Український географічний журнал. 2020. № 1 (109). С. 7—15. URL: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/670> (дата звернення: 13.02.2025).
9. Про затвердження Схеми планування території Одеської області та Схеми планування територій курортно-оздоровчого та рекреаційного призначення Одеської області: Рішення Одеської обласної ради від 24 квітня 2013 року № 775-VI. URL: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/775-VI.pdf> (дата звернення: 13.02.2025).
10. Про утворення та ліквідацію районів: Постанова Верховної Ради України від 17.07.2020 № 807-IX. Дата оновлення: 07.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/807-20> (дата звернення: 13.02.2025).
11. Лозинський Р.М., Склярська О.І. Лабінська Г.М. Стецюк Г.В. Проблеми просторового планування в Україні: потрібна реформа повного оновлення? Суспільство та національні інтереси. 2024. № 5. С. 567—583. URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5\(5\)-567-583](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5(5)-567-583) (дата звернення: 13.02.2025).
12. Марунок Є.О. Територіальний розвиток України в контексті виконання Угоди про асоціацію України з ЄС. Вісник НАН України. 2021. № 9. С. 21—28. <https://doi.org/10.15407/visn2021.09.021> (дата звернення: 13.02.2025).

13. Сторонянська І.З. Залуцький І.Р. Інституційно-правові засади регулювання просторового розвитку в Україні. Економіка України. 2022. № 12. С. 34—50. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.12.034> (дата звернення: 13.02.2025).

14. Шкуратов О.І. Просторовий розвиток територій: нова парадигма місцевого самоврядування. Просторовий розвиток територій: традиції та інновації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 23—27 листопада 2020 р. Київ, ДКС Центр, 2020, 212 с., С. 198–199.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On the principles of state regional policy", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/156-19>, (Accessed February 14, 2025).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine "On Regulation of City Planning Activity", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/3038-17#Text>, (Accessed February 13, 2025).

3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Resolution "About the approval of the Government's regional development strategy for 2021—2027", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-n#Text>, (Accessed February 15, 2025).

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), The Law of Ukraine "About the General Planning Scheme of the Territory of Ukraine", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14#Text>, (Accessed February 15, 2025).

5. Fadiev, V. (2025), "The essence and content of the concept of territorial-economic system in the context of implementation of state regional policy at the local level", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, [Online], vol. 4. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.4.188>.

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution "On approval of the Procedure for developing, updating, amending and approving urban planning documentation", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-n#Text>, (Accessed February 16, 2025).

7. Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine (2022), "On approval of the Procedure for forming the Concept of Integrated Development of the Territory of a Territorial Community", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-22#Text>, (Accessed February 13, 2025).

8. Palekha, Yu.M. (2020), "New edition of the general scheme of planning of the territory of Ukraine is a strategy of integration of Ukraine in the European space", *Ukrainian Geographical Journal*, [Online], vol. 1(109), available at: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/670>, (Accessed February 13, 2025).

9. Odesa Regional Council (2023), "On approval of the Planning Scheme for the territory of the Odessa region and the Planning Scheme for the territories of resort, health and recreational purposes of the Odessa region", Available at: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/775-VI.pdf>, (Accessed February 13, 2025).

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), Resolution "On the formation and liquidation of districts", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>, (Accessed February 13, 2025).

11. Lozynskyy, R.M. Skliarska, O.I. Labinska, H.M and Stetsyuk, O.V. (2024), "Problems of spatial planning in Ukraine: is a full upgrade reform needed?", *Society and National Interests*, [Online], vol. 5. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5\(5\)-567-583](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5(5)-567-583).

12. Maruniak, E.O. (2021), "Territorial development of Ukraine within the context of implementation of the Association Agreement between the European Union and Ukraine", *Visnyk of the NAS of Ukraine*, [Online], vol. 9. <https://doi.org/10.15407/visn2021.09.021>.

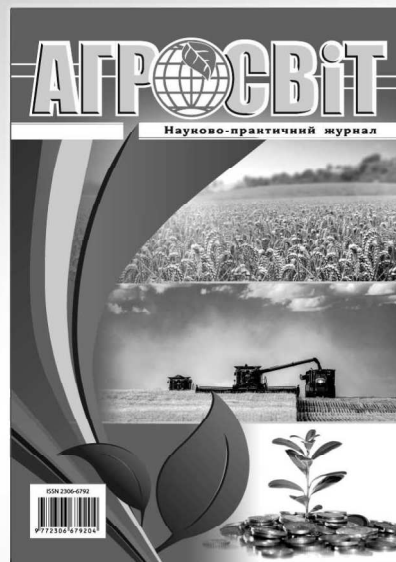
13. Storonyanska, I. and Zalutskyy, I. (2022), "Institutional and legal basis of spatial development regulation in Ukraine", *Economy of Ukraine*, [Online], vol. 12. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.12.034>.

14. Shkuratov, O.I. (2020), "Spatial development of territories: a new paradigm of local self-government", *Prostorovyy rozvytok terytoriy: tradytsiyi ta innovatsiyi* Spatial development of territories: traditions and innovations, Kyiv, Ukraine, November 23—27, pp. 198—199. *Стаття надійшла до редакції 16.02.2025 р.*

АГРОСВІТ

<https://nayka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

**Журнал включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)**

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292